

Reģionālais forums jaunatnes darbā iesaistītajiem "([Sa)darbojies!"

2015.gada 26.-27.novembris,
viesu nams "TURBAS",
Ikšķiles novads

LATVIJAS-ŠVEICES SADARBĪBAS PROGRAMMA
LATVIAN-SWISS COOPERATION PROGRAMME

Jaunatnes starptautisko
programmu aģentūra

Baltijas
Reģionālais
Fonds

IDEJU UN PRIEKŠLIKUMU APKOPOJUMS

Reģionālais forums jaunatnes darbā iesaistītajiem (SA)darbojies!, kas notika 2015.gada 26.-27.novembrī viesu namā Turbas, Iķšķiles novadā, tika organizēta ar mērķi veicināt labās prakses apmaiņu starp jauniešu centru un jaunatnes darbiniekiem, sniedzot atbalstu savstarpējās sadarbības veidošanā.

Forums tika paredzēts kā turpinājuma pasākums Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras www.jaunatne.gov.lv rīkotajām neformālās izglītības apmācībām 2014.gadā par pieredzes apmaiņu un sadarbības veidošanu jaunatnes darbā „Neturi sveci zem pūra,” kas notika visos Latvijas Republikas plānošanas reģionos.

Forumā piedalījās 100 dalībnieki - jaunatnes centru darbinieki, jaunatnes lietu speciālisti, NVO pārstāvji, jauniešu līderi, izglītības iestāžu darbinieki, jaunieši no Rīgas, Jūrmalas, Gulbenes, Saldus, Jelgavas, Talsiem, Jaunpils, Viesītes, Daugavpils, Ķekavas, Salaspils, Viļāniem, Kuldīgas, Rēzeknes, Riebiņiem, Aizkraukles, Iķšķiles, Dobeles, Naukšēniem, Ogres, Līgatnes, Salacgrīvas, Liepājas, Aglonas, Amatas, Āpes, Viļakas, Madonas, Raunas, Lubānas, Alsungas u.c. Kopā forumā dalībnieki bija no pieciem Latvijas plānošanas reģioniem un vairāk kā no 40 Latvijas novadiem.

Forums ir bijusi vieta iedvesmai, ideju un resursu apmaiņai, sadarbības veidošanai un stiprināšanai reģionālajā un nacionālajā līmenī. Forumā laikā dalībnieki guva jaunas zināšanas, apzinājušies situāciju ar jauniešu centriem Latvijā, tematiskajās darba grupās dalījās ar labām praksēm, identificējuši izaicinājumus un ģenerējuši idejas un priekšlikumus izaicinājumu pārvarēšanai darbā ar jauniešiem sekojošās jomās: jauniešu līdzdalība un brīvprātīgais darbs, jauniešu brīvā laika pavadīšana, mācīšanās un neformālā izglītība, sociālā iekļaušana, starpinstitutionālā sadarbība, starpkultūru izglītība un dialogs.

Forumu organizēja Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra (JSPA) sadarbībā ar biedrību "Līdzdalības platforma" un nodibinājumu "Baltijas Reģionālais fonds" (JSPA reģionālais sadarbības partneris Rīgas reģionā) Latvijas un Šveices sadarbības programmas "Atbalsts jaunatnes iniciatīvu attīstībai attālos vai mazattīstītos reģionos" ietvaros. Forumu finansēja Šveices Konfederācija no Latvijas un Šveices sadarbības programmas līdzekļiem paplašinātajai Eiropas Savienībai.

Paldies visiem pasākuma dalībniekiem, fasilitatoriem, brīvprātīgajiem, viesiem, atbalstītājiem un organizatoriem par Jūsu ieguldījumu jaunatnes darbā Latvijā un šī materiāla tapšanā, uzticību un motivāciju, iedvesmu un dzirkstelēm acīs.

Dalībnieku izstrādāto ideju un priekšlikumu apkopojumu Jūs atradīsiet šajā materiālā, kurš, mēs ceram, kļūs par Jūsu un citu darbā ar jauniešiem iesaistīto speciālistu, aktīvistu, organizāciju, centru un iestāžu palīgu un pat orientieri jaunu, inovatīvu un veiksmīgu ideju ieviešanai un atbalstam jauniešu dzīves kvalitātes un labklājības pilnveidošanai visā Latvijas teritorijā.

*Ar cieņu un pateicību visu organizatoru vārdā,
Reģionālā foruma programmas koordinatore – Nataļja Gudakovska
„Līdzdalības platforma”*

STARPINSTITUCIONĀLĀ SADARBĪBA

IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI

Resursi

Pašvaldībai nodrošināt konkurētspējīgu atalgojumu jaunatnes darbā iesaistītajiem darbiniekiem, lai novērstu cilvēkresursu mainību un nodrošinātu institucionālo atmiņu jaunatnes jomā pašvaldības līmenī.

Jauniešu centriem piesaistīt uzņēmējus kā sponsorus jauniešu centru aktivitāšu organizēšanai, lai veicinātu sadarbību starp jauniešiem un uzņēmējiem un rosinātu interesi par jaunatnes lietām.

Izpratne par darbu ar jaunatni jaunatnes jomā

Pašvaldībām:

- deleģēt jaunatnes lietu konsultatīvajai padomei uzdevumu nodrošināt starpinstitucionālo sadarbību;
- *sadarbībā ar iesaistītajām pusēm* izstrādāt jaunatnes politikas rīcības virzienus, definēt sagaidāmos rezultātus un izvērtēšanas mehānismus atbilstoši pašvaldības un nacionāla mēroga plānošanas dokumentiem un tos aktualizēt, ņemot vērā ikgadēju monitoringu jaunatnes jomā.

Jaunatnes darbā iesaistītajiem:

- veicināt starpinstitucionālo sadarbību, piesaistot atšķirīgas institūcijas dažāda vecuma jauniešu dzīves uzlabošanai.
- definēt skaidrus mērķus, laika ietvaru un izmērāmus rezultātus jaunatnes jomā.

Izpratne par darbu ar jaunatni citiem

Izglītības un zinātnes ministrijai veicināt izpratni par darbu ar jaunatni pašvaldībās.

Izglītības un zinātnes ministrijai un pašvaldībām izvirzīt jauniešus kā vēstniekus un viedokļu līderus kā krustvecākus jaunatnes jomas lobijam nacionālā un pašvaldību līmenī.

Darbā ar jaunatni iesaistītajiem:

- veidot izpratni par darbu ar jaunatni pašvaldībās.
- valsts un pašvaldību līmenī sadarbībā ar medijiem aktualizēt negatīvos, problemātiskos aspektus jauniešu dzīvē, lai pamatotu preventīvā darba nozīmi darbā ar jaunatni.
- iesniegt priekšlikumus Nacionālajai elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomei (NEPLP) jaunatnes jomas popularizēšanai jaunatnes sabiedriskajos medijos.

Plānošanas reģioniem sadarbībā ar Latvijas pašvaldības savienību, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un pašvaldībām katrā plānošanas reģionā organizēt godināšanas pasākumu jaunatnes jomā iesaistītajiem un atbalstītajiem.

Pašvaldībai plānot finanšu līdzekļus aktīvo jauniešu un jaunatnes lietās iesaistīto godināšanai.

JAUNIEŠU BRĪVAIS LAIKS

IZAICINĀJUMI

- Plašais jauniešu vecuma diapazons, kas ļoti liek piemēroties un radīt dažāda veida, satura aktivitātes u.c., kas rada lielu slodzi. Vienam, diviem darbiniekiem grūti piedāvāt kvalitatīvus pasākumus.
- Finansējuma piesaistei mazās iespējas un nelielais finansējums kopumā.
- Pašvaldības vadības, deputātu izpratnes trūkums par dažādiem veidiem kā var tikt nodrošināts brīvais laiks un, kāds ir piedāvājums. Interesu izglītību saprot gana labi, neformālo izglītību saprot retāk.
- Jaunieši nereti tiek izmantoti kā "lētais darbaspēks" pasākumos, kuros organizē pašvaldības institūcijas. Tas tiek nosaukts par brīvprātīgo darbu, bet jaunieši reti tur iemācās, kādas prasmes.
- Konkurence ar citām organizācijām, iestādēm par jauniešiem.
- Apvienot novada jauniešus no dažādiem pagastiem.
- Intensīva jauniešu rotācija = nomaiņa. Jaunieši no pamatskolas aiziet uz vidusskolu citā vietā - "pazuduši", pēc vidusskolas aiziet uz augstskolu citā pilsētā - "pazuduši". Līdz ar to ļoti bieži viss jāsāk no sākuma.
- Telpu trūkums un īpaši telpas, kuras būtu piemērotas jauniešiem ar īpašām vajadzībām.
- Izpratnes trūkums par jauniešu vēlmēm un iespējām – saprast, ko viņi īsti grib, kad var piedalīties.
- Dažādu sociālo slāņu/grupu jauniešu apvienošana.
- Vecāku aizspriedumi – nevēlas, laist jauniešus uz apmācībām, semināriem, pasākumiem – nepieciešams viņus izglītēt, organizēt individuālas pārrunas.
- Jauniešu trūkums (tādu, kas ir aktīvi un aktīvie jau ir ļoti nodarbināti).
- Kā motivēt un kā noturēt motivāciju jauniešiem, kas sākuši darboties.
- Spēt radīt piedāvājumus jauniešiem ar aktivitātēm un pasākumiem, kur iesaistīties, lai jauniešiem būtu iespēja atrast un attīstīt savas stiprās puses. Pietrūkst zināšanas un pieredzes par daudzām tēmām, tāpēc nevar šo piedāvājumu radīt.
- Vajadzētu uzticēties jauniešiem un uzticēt atbildību "līdz galam". Ja jaunieši apņēmušies organizēt pasākumu, tad ļaut viņiem to no A līdz Z darīt, kļūdīties un gūt pieredzi. Kā arī pēc tam šo uztvert kā mācīšanās aspektu, ka mācīšanās ir procesā nevis rezultāts. Jābūt kapacitātei to spēt izskaidrot kolēģiem un citiem pašvaldībā strādājošajiem.
- Iesaistīt jauniešus lēmumu pieņemšanā, šādi veicinot viņu līdzdalību.
- Ir aktuālas sarunas par dzimumaudzināšanu un pāru attiecībām.

IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI

Izglītības un zinātnes ministrija

- Piedāvāt jauniešiem ekskursijas uz Izglītības un zinātnes ministriju, lai jaunieši uzzina par "lielām lietām";
- Veikt Ministrijas izbraukumus uz pašvaldībām ar padomiem, viesošanās jauniešu centros (līdzīgi kā 2014. un 2015.gadā);
- Izskatīt iespēju „Kafijai ar Izglītības un Zinātnes ministriju” organizēšanai – līdzīgi kā “Kafija ar politiķiem”;
- Pagarināt projektu atskaišu un norises termiņus valsts programmas atbalstam – tam, kuru koordinē Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra, jo šobrīd tie termiņi ir neatbilstoši "reālajai dzīvei";

Pašvaldībai

- Nodrošināt vismaz 2 darbiniekus jauniešu centros (ne vienmēr uz pilnu slodzi), lai var labāk plānot un organizēt darbu;
- Nodrošināt iespēju, ka katrā novada pagastā (pilsētās – dažādos rajonos) ir telpas jauniešiem ar dažādu piedāvājumu – programmu;
- Stimulēt, lai pašvaldības vadība pati “uzprasās” uz tikšanās reizēm ar jauniešiem;
- Atbalstīt deputātu dalību pasākumos, kur ir jaunieši;
- Rīkot projektu konkursu jauniešiem;
- Aicināt jauniešus uz sarunām;
- Nodrošināt transportu lauku jauniešu atbraukšanai uz pasākumiem novadu centros;

Izglītības iestādēm

- Pieaicināt jauniešu centru darbiniekus un nevalstisko organizāciju pārstāvjus audzināšanas u.c. stundās;
- Nodot informāciju par jauniešu iespējām skolēniem;
- Rīkot kopīgas aktivitātes ar citām skolām un/vai klasēm;
- Nākt ekskursijās uz jauniešu centru, organizēt klases vakarus jauniešu centra telpās;
- Sadarbībā ar jauniešu centriem organizēt klašu “saliedēšanas” pasākumus;

Jauniešu centriem

- Sagatavot gatavus piedāvājumus skolām/klasēm;
- Izplatīt jauniešiem aktuālo informāciju vienkārša un iedarbīga veidā un formā;
- Regulāri sūtīt informāciju par aktualitātēm www.jaunatneslietas.lv ;
- Aktīvi un kvalitatīvi strādāt, izmantojot sociālās platformas;
- Meklēt un attīstīt sadarbību ar jaunatnes biedrībām;
- Organizēt sadraudzības un kopā būšanas pasākumus novada ietvaros pilsētas un pagastu (lauku) jauniešiem.

Dažādas sabiedrības grupas

- Jauniešiem pašiem kļūt par informācijas nodošanas kanālu/aģentu;
- Ģimenei atbalstīt, motivēt jauniešus doties uz jauniešu centriem, un pašām nākt izzināt jauniešu centru piedāvājumu, iepazīties, lai zinātu, ko jauniešu centri piedāvā;
- Senioriem veidot sadarbību ar jauniešu centriem, lai piedāvātu savas prasmes, zināšanas un kopā strādāšanu/darbošanos ar jauniešiem;

MĀCĪŠANĀS UN NEFORMĀLĀ IZGLĪTĪBA

IZAICINĀJUMI

- Ierobežotas transporta iespējas reģiona jauniešiem (aktivitātes jauniešu centrā iespējamas tikai konkrētos laikos, jaunieši un jauniešu centri ir atkarīgi no pašvaldības transporta nodrošinājuma, kas ir ierobežotā laikā, nevar brīvi plānot aktivitātes)
- Nav finansējuma, lai regulāri piesaistītu NFI apmācītājus no ārpusē. Pašiem visu darīt ir izaicinājums gan noslogotības, gan personīgo attiecību ziņā. Apmācītāju no ārpusē jaunieši uztver citādāk – neitrālāk un ir dažādība, kā arī skaidri sadalītas lomas.
- Ļoti stingri noteikumi un daudz birokrātisku šķēršļu jebkādu pasākumu ar nakšņošanu organizēšanā (tā automātiski ir nometne ar visiem nosacījumiem). Jauniešiem savukārt ļoti patīk un daudz nozīmē pasākumi ar nakšņošanu, bet to organizēšana ir ļoti apgrūtināša jauniešu centru darbiniekiem dažādu noteikumu un ierobežojumu dēļ.
- Neelastīgi, nemoderni domājoši pašvaldības darbinieki, kā arī skolas darbinieki.
- Nav skaidri definēta NFI vieta formālās izglītības sistēmā. Aktuāls jautājums – kā mazināt “konkurences” sajūtu starp skolām un jauniešu centriem, jo dažkārt attiecības ir saspringtas, skolas uzskata, ka jauniešu centri un neformālās izglītības apmācības “atņem” viņiem skolēnus, tādēļ dažkārt skolas nevēlas laist jauniešus tur piedalīties, dalība NFI apmācībās atsevišķos gadījumos tiek atzīmētas kā neattaisnoti kavētas stundas. Tas rada spriedzes un konflikta situāciju gan jauniešu centriem, gan skolām, gan pašiem jauniešiem. Skolas vadība ne vienmēr saprot, ka arī NFI ir nozīmīga jaunā cilvēka personības izaugsmes sastāvdaļa.

IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI, PAR KURIEM GRUPAI BIJA VIENOTS VIEDOKLIS:

Valstij

- Nodrošināt bezmaksas supervīzijas/ atbalsta grupas klātienē jaunatnes darbiniekiem
- Nodrošināt vismaz vienu valsts finansēto jaunatnes darbinieku/speciālistu novadā
- Iniciēt motivēšanas rīkus starpinstitūciju sadarbībai (skolas, pašvaldības, NVO, uzņēmēji, utt.)

Izglītības un zinātnes ministrijai

- Sadarbībā ar citām iestādēm izveidot tiešsaistes atbalsta platformu, kurā būtu apkopoti kontakti dažādu jomu speciālistiem, kas saistīti ar jaunatnes darbu (1 koordinējošā institūcija jaunatnes darbam, kas uzrauga, uztur sistēmu, kur vērsties pēc palīdzības. “Vienas pieturas aģentūras” princips)
- Veicināt neformālās izglītības statusa noteikšanu un atzīšanu

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūrai

- Izveidot publisku neformālās izglītības apmācītāju datubāzi Latvijā
- Uzrīkot nacionālā līmeņa apmācības, kas sagatavo neformālās izglītības apmācītājus

CITAS IZSKANĒJUŠAS IDEJAS, KAS NETIKA LĪDZ GALAM IZDISKUTĒTAS

- Skolas ēdnīcas ēdienkarte būtu jāizstrādā sadarbībā ar skolas medmāsu.
- “Ēnu diena” vasaras garumā, kur jauniešiem ir iespēja darīt ne tikai vienkāršus, bet arī kvalificētus darbus
- “Kafija ar uzņēmējiem”
- Nepieciešams no pašvaldību un valsts puses vairāk motivēt, atbalstīt, radīt telpu skolas programmā, kur uzņēmējiem un NVO ienākt, jo ir daudzas organizācijas, kas gribētu sadarboties ar skolām, bet ne vienmēr skolās ir atsaucīgi cilvēki, kā arī skolas programma ir ļoti noslogota
- Palīdzēt apgūt komunikācijas prasmes ar dažādiem sadarbības partneriem
- “Sadarbības tilts” starp mākslu un uzņēmēju, iesaistot jauniešus
- Meistarklašu, ekskursiju, labdarības pasākumu, izstāžu veidošana, radošās darbnīcas, tikšanās ar populāriem mūziķiem, koncerti, apmācība par drošību
- Pašvaldībai būt lojālai pret jauniešus – izveidot bonusa sistēmu jauniešiem!
- Ieguldījums nākotnē – jauniešu iniciatīvu atbalstīšana
- Skolām nepieciešams vairāk iepazīt neformālo izglītību
- Nepieciešams pilnveidot vecāku izpratni par jauniešu interesēm, aktivitātēm, iespējām
- NVO nepieciešams stiprināt savu kapacitāti, domāt par savu darbību kā par pakalpojumiem.

JAUNIEŠU LĪDZDALĪBA UN BRĪVPRĀTĪGAIS DARBS

IZAICINĀJUMI

- Nekad nevar paredzēt, cik daudz vai maz būs dalībnieku projektos, pasākumos. Cilvēkiem ir tendence atteikties un nevienam par to neziņot.
- Jauniešu trūkumus
- Jaunatnes darbs ir jauns darba lauks un ir grūti saprast, kas konkrēti te jādara
- Zema kvalitāte jauniešu projektos
- Jauniešu piesaiste
- Jauniešu kontrole - atbalsts
- Kā dot pārlicību jauniešiem, ka viņu viedoklis ir svarīgs
- Budžeta nepietiekamība
- Noturēt jauniešu uzmanību ilgtermiņā
- Motivācijas izmaiņas – gan jaunatnes darbiniekiem, gan jauniešiem
- Ģeogrāfiskais pārklājums – ir pašvaldības, kur viss atrodas pārāk tālu viens no otra

IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI

Izglītības un zinātnes ministrijai:

- Nodrošināt vienu reģionālo jaunatnes darbinieku, kurš atbildētu par jaunatnes lietu speciālistu darbību

Pašvaldībām

- nodrošināt, lai katrā pašvaldībā ar Domes lēmumu būtu apstiprināts brīvprātīgā darba nolikums saskaņā ar BD likuma normām + NVO ar valdes lēmumu
- piedāvāt mērķprogrammas pasākumiem un projektiem ar jauniešiem
- izveidot jaunatnes konsultatīvo padomi vairākās pašvaldībās

Skolotājiem: informēt skolēnus par līdzdalības iespējām;

Jauniešu centriem: rīkot regulārus, atraktīvus pasākumus jauniešiem par brīvprātīgo darbu un jauniešu iespējām.

Katram jaunatnes lietu speciālistam un jaunatnes lietu darbiniekam: iepazīties ar metodisko materiālu jaunatnes darbiniekiem par darbu ar jauniešiem jaunatnes līdzdalības jomā "Re, kur FORMULA"

Skolām un skolotājiem: klases audzināšanas stundās motivēt jauniešus aktīvai līdzdalībai sabiedrībā

STARPKULTŪRU IZGLĪTĪBA UN DIALOGS

IZAICINĀJUMI

- Nav patstāvīga finansējumu starpkultūru izglītības un dialoga pasākumiem jauniešu centros un nevalstiskajā organizācijās
- Pastāv valodas barjera: lai iesaistītu cittautiešu, kas dzīvo pagastā/novadā vispirms ir jāatrod kāds no viņiem, kas runā angļu valodā
- Starpkultūru pasākumi/projekti lielākoties norisinās pilsētās
- Daudzām pašvaldībām, pašvaldību iestādēm un nevalstiskajām organizācijām nav rīcības plāns, kā varētu palīdzēt integrēt cittautiešus, t.sk. bēgļus un patvēruma meklētājus Latvijā.

IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI

Jauniešu centriem un organizācijām:

- aktīvi piedalīties Erasmus+ programmā, lai varētu iegūt finansējumu starptautiskiem pasākumiem;
- sadarboties ar vairākām organizācijām kopā pie starpkultūru projektu un pasākumu izveides, lai pārņemtu labo praksi un nepieļautu līdzīgas kļūdas. Piem. JIC "Šķūnis" ir ilgstoša pieredze projektu rakstīšanā un īstenošanā ar EuroMed valstīm, pieredzi par sadarbību ar EuroMed valstīm var iegūt arī Annas Lindes fondā (www.annaslindesfonds.lv), Ozolnieku jauniešu centram ir pieredze starpkultūru pasākumu organizēšanā ar ķīniešiem, organizācijai "Trepes" ir pieredze projektu un pasākumu īstenošanā, kuros tiek iesaisti Latvijā dzīvojošie ārzemnieki utt.

Pašvaldībām:

- deleģēt aktīvākām NVO uzdevumus saistībā ar bēgļu un patvērumu meklētāju integrāciju sabiedrībā
- bēgļu un patvērumu meklētāju bērniem nodrošināt mācības latviešu plūsmas skolās

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūrai

- organizēt apmācības/veidot rokasgrāmatu pat veiksmīga starpkultūru projektu realizāciju

Organizācijām

- ja organizācijai ir Eiropas brīvprātīgā darba veicējs vai sadarbība ar citiem cittautiešiem, izmantot to kā resursu, iet skolās, bērnu dārzos un stāstīt par viņu kultūru, tradīcijām utt.

Sabiedrībai

- latviešiem pašiem vairāk lepoties ar savu valsti, kultūru un valodu, tad arī citi vēlēsies apgūt latviešu valodu un kultūru.

SOCIĀLĀ IEKĻAUSĀNA

IZAICINĀJUMI, IDEJAS UN PRIEKŠLIKUMI

Valsts līmeņa iniciatīvas – Labklājības ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai

1. **Attīstīt ilgtermiņa partnerības sadarbības projektus** (piemēram – starp pašvaldību un NVO un/vai jauniešu centriem, izglītības iestādēm u.c. stratēģiskai sociālās iekļaušanas veicināšanai, balstoties uz konkrētu mērķa grupu konkrētām vajadzībām.
2. **Izveidot NVO atbalsta fondu;**
3. **Attīstīt iniciatīvas** (sadarbojoties pašvaldības iestādēm ar NVO u.c.), **kas veicinātu jauniešu (īpaši tādu, kas dzīvojuši institucionālās vidēs, piem., bērnu namos u.c.) darba prasmju apguvi** – nodrošinot tieši šai mērķa grupai organizētas un pārraudzītas darba pieredzes – prakses vietas vai brīvprātīgo darbu vietējos uzņēmumos un organizācijās, EBD u.c. ar izvērtēšanas procesu un utt. Iespēju robežās nodrošinot individuālāku pieeju katram jauniešim.
4. **Valsts līmenī jārisina jautājums par pamatvajadzību** (dzīvesvieta, kaut minimāli ienākumi ēdiena un citu pamata preču iegādei, izglītības vai apmācības un darba iespējas u.c.) **nodrošināšanu jauniešiem, kuri nāk no bērnu namiem, jauniešu mājām, nepilngadīgo ieslodzījuma vietām un tml., sasniedzot 18 gadu vecumu.** Šobrīd to nodrošina pašvaldības, bet tā kā gan finansiālās situācijas, gan kapacitāte un iesaistīto profesionalitātes līmeņi ir ļoti atšķirīgi, arī situācijas dažādās pašvaldībās pat dramatiski atšķiras, būtu jāattīsta vienota valsts programma vai sistēma ar konkrētu risinājumu plānu un fiksētu finansējumu noteiktās pozīcijās. Respektīvi – konkrētajai mērķa grupai konkrētajā situācijā trūkst efektīva atbalsta mehānisma. Būtu nepieciešams izveidot dažādu iesaistīto pušu darba grupu, kas izstrādātu konkrētu priekšlikumu ministrijai.

Pašvaldībām

5. **Jauniešu centri un nevalstiskās organizācijas ir ļoti būtiski spēlētāji sociālās iekļaušanās kontekstā**, taču tieši tāpēc ir jādomā par **atbalsta nodrošināšanu, īpaši NVO, lai šīs funkcijas varētu turpināt pildīt un attīstīt arī ilgtermiņā:** nepieciešams finansiāls/administratīvs atbalsts no vietējās pašvaldības – telpu vai telpu īres atlaižu piedāvāšana, kādu speciālistu pakalpojumu nodrošināšana u.c. Jo NVO bieži pilda funkcijas, kas teorētiski attiektos uz pašvaldību, taču tā nespēj efektīvi vai vispār tās realizēt. Ja to dara NVO, loģiskā kārtā arī daļu līdzekļu vajadzētu deleģēt NVO, pēc principa – finansējums iet tur, kur iet cilvēks. Arī jauniešu centriem ir liels potenciāls, taču trūkst finansiāla un cilvēkresursu atbalsta soc. iekļaušanas funkciju realizēšanai efektīvi un ilgtermiņā.
6. **Atbalsts NVO darbības efektivitātes un regularitātes nodrošināšanai** - ņemot vērā, ka daudzas NVO un jauniešu centri Latvijā realitātē efektīvi pilda tās funkcijas, kuras būtu jāīsteno pašvaldībām un citām struktūrām un institūcijām, būtu loģiski, ja (atbilstot noteiktiem kvalitātes kritērijiem, protams), NVO tiktu sniegts ilgtermiņa finansiālais un/vai administratīvais atbalsts, jauniešu centriem – lielāks atbalsts un izpratne par veiktā darba nozīmi vietējā kopienā;

Pašvaldībām/ jauniešu centriem/ nevalstiskajām organizācijām

7. **Dzīves prasmju un iemaņu attīstīšana ārpus ģimenes augušiem jauniešiem** – tas ietver gan tādas zināšanas kā – higiēna, seksuālā izglītība, veselīga dzīvesveida pamatprincipi, pamata finanšu lietpratība, kā arī prasmes un iemaņas, kas saistāmas ar iespēju iesaistīties darba tirgū – pamata likumdošanas zināšana, darba ņēmēja un devēja pamata tiesību un pienākumu pārzināšana, pilsoņa pamattiesību un pienākumu pārzināšana u.c. Šo zināšanu un prasmju attīstīšana ir ļoti būtiska noteiktu mērķa grupu veiksmīgai iesaistei sabiedrības dzīvē. **Iespējamie risinājumi – pašvaldības un sadarbības partneru nozīmēti mentori vai asistenti (atbalsta personas), apmācības, nometnes, kurās pastarpināti jauniešiem būtu iespēja apgūt dažādas iepriekšminētās prasmes.**
8. **Stereotipu laušana - atbalsta programmu, aktivitāšu un pasākumu pārdomāta formulēšana** – ļoti bieži nākas secināt, ka mērķa grupa neizmanto sev pienākošās atbalsta iespējas, jo tās ir definētas un tiek koordinētas cilvēka pašcieņai pazemojošā formā. Piemēram – īpašie Ziemassvētku pasākumi maznodrošinātajiem un tml., kas vēl vairāk rada plaisu un nošķir šos cilvēkus no citiem. Ir atšķirība, vai programmas vai pasākumi tiek definēti kādos administratīvajos dokumentos, vai publiskajā telpā un orientēti uz komunikāciju ar konkrētajām mērķa grupām. Komunikācijas kompetenču attīstīšana jomā iesaistītajiem ir ļoti svarīga. Kā arī - gan NVO, gan pašvaldību iestādes un institūcijas var rīkot vēl vairāk dažādus pasākumus (piemēram, novada sporta spēles vai tml.), kas saliedē cilvēkus, un mēģināt piesaistīt pēc iespējas vairāk un dažādākas grupas, taču neuzsverot, ka kāds ar kaut ko ir ļoti atšķirīgs, savādāks, neiederīgs un ir kaut kur jāiekļauj.
9. Daudziem jauniešiem, kuri nāk no komplicētām vidēm, būtu **nepieciešama individuālāka pieeja tieši viņu pašapziņas celšanai, savu prasmju un spēju novērtēšanai un tālākas izaugsmes motivēšanai**, jo bieži šādiem jauniešiem nepietiek vien ar kādām grupas aktivitātēm. Varētu izveidot kādu mentora amatu, kaut, piemēram, vienaudžu, atbalsta sistēmu vai kādas vairāk vai mazāk regulāras konsultācijas ar psihologiem vai tml., lai šie jaunieši saņemtu individuālāku pieeju. Jauniešu centri un NVO šajā gadījumā varētu būt monitorētāji un profilētāji, savukārt pašvaldība varētu sniegt atbalstu kaut pavisam vienkāršas morālā atbalsta sistēmas (mentoru vai tml.) nodrošināšanai.

Jauniešu centriem ar pašvaldību atbalstu

10. **Darbs ar vecākiem, ģimenēm** – ļoti būtiski ir attīstīt regulāru sadarbību vai vismaz komunikāciju arī ar jauniešu vecākiem, ģimenēm, jo viņu nozīmē ir milzīga, taču daudzās diskusijās un lēmumu pieņemšanas situācijās vecāki nekad netiek iesaistīti. Arī ģimeņu izglītošana būtu ļoti nepieciešama. Atrodot pievilcīgu, interesantu veidu, kā piesaistīt un motivēt.
11. **Individuālākas pieejas nodrošināšana** – iespēju robežās mēģināt nodrošināt individuālu pieeju jauniešiem, kas nāk no komplicētām vidēm vai kādu citu iemeslu dēļ ir distancējušies vai tiek atgrūsti no aktīvas sabiedriskās dzīves un sevis realizēšanas. Risinājums – pašvaldības apmaksāti mentori vai tml. Vai, piemēram, darbinieku (konkrētu speciālistu) skaita palielināšana jauniešu centros. Arī organizēt tikšanās ar populāriem, jauniešiem simpatizējošiem cilvēkiem, “zvaigznēm” utt. – lai motivētu, iedvesmotu uz aktīvu darbību.

Jauniešu centriem/ nevalstiskajām organizācijām/ speciālajām institūcijām (jauniešu mājām, bērnu namiem un tml.)

12. **Brīvprātīgo – aktīvo jauniešu kā resursa noturēšana:** būtisks resurss gan jauniešu centros, gan NVO ir aktīvie jaunieši, kuri var būt gan labais piemērs gan atbalsts citiem, mazāk aktīviem jauniešiem, taču bieži viņi netiek un nevērtēti vai neredz tālākas izaugsmes iespējas utt. Svarīgi nodrošināt atbalstu arī šiem jauniešiem, kuri, savukārt var būt labs atbalsts citiem. Jo vienaudžu izglītība un pieredžu apmaiņa ir efektīva.

13. **Āra un piedzīvojumu aktivitātes** – pārgājieni, nometnes dabā u.c. āra un piedzīvojumu izglītības aktivitātes ir viens no efektīvākajiem dažādu grupu saliedēšanas dabiskiem mehānismiem, kas būtu vēl vairāk jāizmanto. Piemēram, NVO un/vai jauniešu centri sadarbībā ar pašvaldību varētu organizēt ikvasaras pārgājienus vai nometnes dažādiem jauniešiem kopā, nekādi neuzsverot kādas grupas, ļaujot dabiski daudz piedzīvojumu lauzties daudziem stereotipiem un tml. Izdzīvošanas un piedzīvojumu aktivitātes satuvina daudz vairāk kā jebkuras citas.

14. **Iesaistīt jauniešus lēmumu pieņemšanas procesos ikdienā** – drosmē un spēja uzņemties atbildību, izteikt savu viedokli utt. ir ļoti būtiskas prasmes, tāpēc tās jāsekmē ne vien ar jaunatnes politikai veltītiem pasākumiem, bet arī pavisam ikdienišķos kontekstos. Piemēram – jauniešu centros, jauniešu mājās vai citās organizācijās jauniešiem pašiem liek izveidot noteikumus, pēc kuriem tie vēlas sadarboties, uzturēt kārtībā savu vidi, pieņemt lēmumus u.c. tieši šīs mazās lietas ir pirmie soļi arī pilsoniskuma attīstīšanai.

15. **Jauniešu iesaistīšana labdarības aktivitātēs un talkās** – laba prakse, kas būtu jāattīsta vēl vairāk un jāizmanto biežāk. Palīdzēšana citiem cilvēkiem vēl grūtākās situācijās vai dzīvniekiem dod ticību sev, ceļ pašapziņu, attīsta iniciatīvas un sadarbības spējas nu vieno dažādas kaut kādā ziņā atšķirīgas jauniešu grupas.

16. **Sociālo un komunikācijas prasmju attīstīšana visdažādākajos veidos.**